

40 Soruda
Tekâfûl
(İslamî Sigorta)

Şanbaz Yıldırım

iktisat yayınları

İktisat Yayınları – 98
40 Soruda Bilinmesi Gerekenler Dizisi – 9
Şanbaz Yıldırım, 40 Soruda Tekâfûl (İslamî Sigorta)

Yayına Hazırlayan: Emrah Yağmurlu
Musahhih: Ebru Ünver

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Sarıyıldız Ofset - Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit.
1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara
1. Baskı: İstanbul, 2021
ISBN: 978-605-71112-7-2 | E-ISBN: 978-605-71112-6-5

© İktisat Yayınları, 2021

Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları
Aziz Mahmut Hüdai Mh. Türbekapı Sk. No:13, 34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: +90 (216) 532 63 70
www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadî Araştırma Merkezinin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yıldırım, Şanbaz
40 Soruda Tekâfûl (İslamî Sigorta)
1. Baskı, x + 110 s., 13 x 23 cm
Kaynakça var.
ISBN: 978-605-71112-7-2 | E-ISBN: 978-605-71112-6-5
1. Tekâfûl 2. Sigorta 3. İslam iktisadî

40 Soruda Bilinmesi Gerekenler dizisi,
Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği'nin
destegiyle hazırlanmıştır.

40 Soruda

Tekâfûl

(İslamî Sigorta)

Şanbaz Yıldırım

40 Soruda Bilinmesi Gerekenler Dizisi

Bu dizide, alanında uzman kişilerin İslam iktisadındaki uygulama ve kurumlarla ilgili okuyucunun sorularına pratik, kısa ve nitelikli cevaplar verdiği kitaplara yer verilmektedir. Ele alınan konular, genelden özele olacak şekilde 40 soru etrafında teorik bir derinlikten ziyade, her seviyeden insanın kolaylıkla anlayacağı bir formatta verilmiştir.

Dizide Yer Alan Diğer Kitaplar

Zeyneb Hafsa Orhan, *40 Soruda Katılım Bankacılığı*

Mücahit Özdemir, *40 Soruda Karz-ı Hasen*

Servet Bayındır, *40 Soruda Sukûk ve Borsa*

Necmettin Kızılkaya, *40 Soruda Sözleşmeler*

Abdullah Kahraman, *40 Soruda Faiz*

Necmeddin Güney, *40 Soruda Ortaklıklar*

Melih Turan, *40 Soruda Zekât*

Hamdi Çilingir, *40 Soruda Vakıf*

İsmail Cebeci, *40 Soruda Murâbaha*

Hacı Mehmet Günay, *40 Soruda Helal Gıda*

Şanbaz Yıldırım

2017 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2020 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Hukuku Anabilim Dalında “Ticari ve katılım (tekafül) sigortacılığında tarafların fıkhi durumunun incelenmesi” konusu ile yüksek lisansını tamamladı. Şuanda İstanbul Üniversitesi İslam Hukuku Anabilim Dalında doktora eğitimine devam etmektedir. 2018-2021 yılları arasında Ziraat Katılım Bankası Danışma Komitesinde uzman olarak görev yapmıştır. Hâlihazırda Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi Katılım Finans Dairesi Başkanlığında görev yapmaktadır. Arapça ve İngilizce bilmektedir.

İçindekiler

Önsöz	xi
Giriş	1

TEMEL KAVRAMLAR HAKKINDA SORULAR

1. Risk kavramı ne demektir?	6
2. Sigorta nedir?	8
3. Sigortayı hangi başlıklar altında sınıflandırabiliriz?	10
4. Hayat sigortası nedir?	12
5. Ticari sigortanın temel unsurları nelerdir?	14
6. Ticari sigortanın tarihinden kısaca bahseder misiniz?	16
7. Âkile ile sigorta arasında ne gibi bir ilişki vardır?	19
8. Âkile dışında sigortacılık benzeri uygulamalar var mıdır?	21
9. Sigorta kumar mıdır?	23
10. Sigorta yaptırmak tevekkül inancına ters düşer mi?	25

11. Ticari sigortacılık caiz midir eğer değilse başka alternatifi var mıdır?	27
12. Garar/cehalet, kumar/meysir ve faiz nedir?	29

TEKÂFÜL SİSTEMİNİN GENEL İŞLEYİŞİ HAKKINDA SORULAR

13. Tekâfül, kelime ve terim olarak ne demektir?	34
14. Tekâfül sisteminde taraflar kimlerden oluşur?	36
15. Tekâfül ile Katılım Sigortacılığı farklı şeyler midir?	39
16. Katılımcılar ile risk fonu arasında gerçekleşen hukuki (fıkhi) ilişki nedir?	41
17. Tekâfülde vekâlet modeli nedir ve nasıl işler?	44
18. Tekâfülde mudârebe modeli nedir ve nasıl işler?	46
19. Tekâfülde hibrit modeli (vekalet+mudarabe) nedir ve nasıl işler?	49
20. Vakıf müessesesi tekâfüle uygulanabilir mi?	51
21. Tekâfülde risk fonu ile sermayedar fonlarının ayrıştırılması konusu nedir?	53
22. İslam hukukuna göre tekâfül sigortasına konu olup olmaması açısından riskler kaçça ayrılır?	55
23. Tekâfül şirketleri ticari sigorta şirketleriyle karşılaştırmalı olarak yatırımlarını nasıl değerlendirmektedir?	57
24. Tekâfül şirketlerinin karz-ı hasen yükümlülüğü ne demektir?	59
25. Artan bakiye ve bakiye iadesi nedir ve nasıl işler?	61
26. Tekâfül sisteminin yoksullukla mücadeleye destek sağlama konusunda herhangi bir uygulaması var mıdır?	63
27. Reasürans ne demektir?	65

28. Reasürans şirketlerinin İslamî prensiplere uygun alternatifleri var mıdır?	67
29. Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) nedir?	70
30. Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) ile sigortacılık arasında nasıl bir ilişki vardır?	72
31. Türkiye’de tekâfûl sistemi uygulanıyor mu?	74
32. Türkiye’deki katılım sigorta/tekâfûl şirketlerinin yasal alt yapısı var mıdır?	77
33. Tekâfûl şirketlerinde danışma komitelerinin/kurullarının görevleri nelerdir?	79
34. Türkiye’deki her sigorta acentesi tekâfûl ürünü aracılığı yapabilir mi?	81

TEKÂFÛL İLE İLGİLİ DETAY SORULAR

35. İdeal bir tekâfûl sistemi nasıl kurgulanmalıdır?	86
36. Tekâfûlün islamî finans sistemi açısından önemi nedir?	88
37. Şartlı hibe katılımcı ile risk fonu arasındaki fıkhi ilişkiyi açıklamada yeterli midir?	90
38. Teavüni nitelikli bedelli sözleşme, katılımcı ile risk fonu arasındaki ilişkiyi açıklamada yeterli midir?	92
39. Tekâfûl şirketlerinin uygulamalarını iyileştirmek adına bireyler neler yapabilir?	94
40. Finansal teknolojilerin ilerlemesi tekâfûl sistemini nasıl etkileyecektir?	96

Sonuç	99
İleri Okuma Önerileri	102
Kaynakça	103

Önsöz

Elinizdeki kitap İKAM'ın *40 Soruda Bilinmesi Gerekenler* başlığı altında yayınladığı seriden bana tevdi edilen *40 Soruda Tekâfûl (İslamî Sigorta)* isimli eserden oluşmaktadır. İnsanın canına ve malına ilişkin risklere karşı önlem alarak güvende kalma ihtiyacı ve bu ihtiyaca yönelik sigorta yaptırma isteği, insanın en doğal hakkıdır. Çünkü insan ve insanın sahip olduğu varlıklar, var oldukları sürece saf risklere maruz kalırlar. Bu riskler varlıkta zarar/kayıp oluşturmaya yöneliktir. Kişi, söz konusu zararlara maruz kaldığında tek başına bu zararları ortadan kaldıramaz. Bu nedenle sigortaya ihtiyaç duyar. *Tekâfûl* sigortası insanlara İslamî finans ilkelerine uygun bir şekilde sigorta ihtiyacını karşılama imkânı sunmaktadır. Çünkü *tekâfûl* sisteminde tüm süreçler İslam hukuk ilkelerine uygun hareket etmek durumundadır. Örneğin toplanan primler İslam'a uygun enstrümanalarda kullanılır. İslam'a uygun olmayan gay-rimeşru riskler sigortalanmaz. Öte yandan *tekâfûl*, İslamî finans sisteminin İslamî bankacılıktan sonraki temel saç ayağıdır.

Kitabın hata ve noksanlıklardan hali olmadığı bir gerçektir. Dolayısıyla her türlü yapıcı eleştiri şahsım tarafından memnuniyetle karşılanacaktır. Tüm teklif ve eleştiriler dikkate alınacak ve olası ileri baskılarında metne yansıtılacaktır. Eleştiri ve tekliflerinizi *sanbazyildirim@hotmail.com* adresine gönderebilirsiniz.

Öncelikle Türkiye’de *katılım finans* alanına çok büyük katkı sağlayacak olan Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi Katılım Finans Dairesi Başkanlığına teşekkürlerimi sunarım. *Tekâfûl* gibi önemli ve güncel bir konuyu “kırk soru” çerçevesinde bir kitap hâlinde okurun dikkatine sunmayı planlayıp eyleme geçiren İKAM’ın tüm yöneticilerine ve çalışanlarına da teşekkür ederim. Yoğun çalışma temposuna rağmen kıymetli vakitlerini bana ayıran, fikirlerinden ve yönlendirmelerinden istifade ettiğim değerli hocam Prof. Dr. Servet Bayındır’a teşekkürlerimi sunarım. Şu ana kadarki eğitim hayatıma büyük katkılar sunan İlim Yayma Cemiyeti İlimler ve Sanatlar Merkezine (ISM) ve üzerimde emeği olan ama ismini sayamadığım bütün hocalarıma da ne kadar teşekkür etsem azdır. Gerek bilgi, tecrübe ve yönlendirmelerinden gerek bu çalışmaya katkı sağlayan eleştirilerinden bolca istifade ettiğim İbrahim Sadi Gökırmak ağabeyime müteşekkirim. Soruların hazırlanmasına katkıda bulunan Dr. Hakan Aslan hocama da ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak varlıklarından güç aldığım, karşılıksız sevgileri ve desteklerinden ötürü minnettar olduğum annem Hafize Yıldırım ile babam Mehmet Yıldırım’a ve değerli kız kardeşlerim Ayşe ve Asiye’ye; bu çalışmanın arka planında gerek metnin okumasını yaparak teknik katkılarda bulunan gerek bana bu yolda her konuda destek olan, sevgilerini her daim yakından hissettiğim kıymetli eşim Elif Haliloğlu Yıldırım’a ne kadar teşekkür etsem az olacaktır.

Şanbaz Yıldırım
Üsküdar, 2021

Giriş

Bu kitapta *tekâfûl* konusu incelenmektedir. Yazım sürecinde geleneksel akademik usulden farklı bir metot takip edilmiştir. Konu “kırk soru” çerçevesinde belli başlıklar altında bir araya getirilmiş, her bir soruya verilen cevap okuru sıkmamak adına 350-400 kelime ile sınırlı tutulmuştur. Bu nedenle özünde ayrıntılı olan konular burada daha kısa anlatılmaya çalışılmıştır. Konuların sunumunda mümkün olduğunca sade bir dil kullanılmaya gayret edilmiştir. Ancak çalıştığımız konunun hem sigortacılık hem hukuk hem de İslam hukukuna bakan yönleri olması hasebiyle kavram çeşitliliğiyle karşı karşıya olduğumuz bir gerçektir.

İnsan varlığı boyunca her daim risklere maruz kalmıştır. Kaybetme ve kaybetmeme ihtimalinden ibaret olan risk, insanın canına ve malına ilişerek onu tehdit eden bir unsur olmuştur. Buna karşılık riskin vuku bulması sonucu ortaya çıkan zararları ortadan kaldırmak amacıyla sigorta kavramı geliştirilmiştir.

İslam hukukçularına göre sigorta temelde ticari sigorta ve *tekâfûl* (katılım) sigortası olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. İslam dünyasında ticari sigortaya olan eleştirel yaklaşımlar zamanla ona bir alternatif olan *tekâfûl* (katılım) sigortasını ortaya çıkarmıştır. *Tekâfûl* ile İslam hukukuna uygun riskler sigortalanmakta; toplanan primler ve diğer varlıklar İslamî finans ilkelerine uygun alanlarda değerlendirilmektedir. Öte yandan *tekâfûl* şirketlerinde, *tekâfûl* sisteminin İslamî finansa uygun hareket etmesini temin etmekle görevli olan danışma komiteleri bulunmaktadır.

Elinizdeki eserde, ele alınan soru ve cevaplar üç temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde okurda temel bir altyapı oluşturmak için sigortanın ne olduğuna dair genel bir fikir oluşturacak olmazsa olmaz sorular ele alınmıştır. Bu çerçevede sigortanın tanımı, tarihi, çeşitleri, unsurları -özellikle risk kavramı-, İslam tarihinde sigortaya benzeyen uygulamalar ve İslam hukukçularının sigortaya dair temel görüşleri ele alınmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde genel olarak *tekâfûl* sisteminin işleyişi tasvir edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda *tekâfûl*'ün tanımı, *tekâfûl*-katılım sigortası kavram ilişkisi, *tekâfûl*'de yer alan taraflar ve bu tarafların birbiriyle olan fıkhi ilişkileri, *tekâfûl*'de uygulanan modeller, *tekâfûl*'e konu olan riskler ve bu risklerin türleri ile *tekâfûl*'le ilişkisi olan BES, *retakâfûl*-reasürans gibi konular ele alınmıştır. Son olarak üçüncü bölümde, akademi ile sektörde tartışmalı ve güncel olan konular irdelenmiştir. Örneğin *tekâfûl* sigortasında taraflar arasında iddia edildiği gibi *teberru* sözleşmesi mi yapılmaktadır? Yapılmıyorsa taraflar arasında nasıl bir sözleşme kurulmaktadır gibi sorular yanıtlanmıştır. Öte yandan ideal bir *tekâfûl* sigortası kurulması için yapılması gerekenler ile finansal teknolojilerin *tekâfûl*'e etkisi gibi konular incelenmeye çalışılmıştır.

Kitapta basit bir anlatım tercih edilmekle birlikte bazı hususlarda akademik bir dil kullanılması gerekmiştir. Kitapta

kullanılan tüm alıntılara kitabın sonundaki kaynakçadan ulaşılabilir. Bunlara ek olarak okura, *tekâfûl* ile ilgili ileri okuma yapmayı planlaması hâlinde yardımcı olmak adına kaynakçadan hemen önce “İleri Okuma Önerileri” paylaşılmıştır.

Çalışma boyunca cevapların hazırlanmasında çeşitli disiplinlere ait kaynaklardan faydalanılmıştır. Buna binaen çalışmada Türkçenin yanı sıra Arapça ve İngilizce kaynaklardan da istifade edilmiştir. *Tekâfûl* ile ilgili yapılan Arapça ve İngilizce çalışmaların Türkçe kaynaklara nazaran çok fazla olduğunu söylememiz gerekmektedir. Türkçe literatürde bu konuya dair kaynakların sınırlı olması hasebiyle bu çalışma okura *tekâfûl* ile ilgili hızlı ve sağlıklı bir şekilde bilgi sunmayı hedeflemektedir.